

ÚTMUTATÓ

a középiskolai I—II. osztályos
történelmi diaposzítivekhez

ETALON

Utmutató a középiskolai I—II.

osztályos történelmi diaposzítivekhez

a specifikáció követelményeinek megfelel.

Budapest, 1971 márc. 18.

ORSZAGOS TANSZERKÖZPONT
ÉS ÉRTÉKESÍTŐ VÁLLALAT

~~IFERT V. részéről~~

P.H.

ITG Könyv Osztálya részéről

Budapest VIII. Szentkirályi u. 12.

MNB 46

Kiadja:

a Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest, 1971.

Készült:
AZ ORSZÁGOS
TANSZERGYÁRTÓ ÉS ÉRTÉKESÍTŐ VÁLLALAT
Kutatási és Kísérleti Főosztályának irányításával

Írta:
Dr. Eperjessy Géza

A képanyagot válogatta:
Dr. Eperjessy Géza

Lektorálta:
Filla István

ÚTMUTATÓ

a középiskolai I-II. osztályos
történelmi diapozitívekhez

Kiadja:
a Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest, 1970.

Készült:
az Országos Tanszergyártó és Értékesítő Vállalat
Kutatási és Filmgyártási Főosztályának
irányításával

Írta: dr. Eperjessy Géza
A képanyagot válogatta: dr. Eperjessy Géza
Lektorálta: Filla István

ÚTMUTATÓ

A hagyományos felfogás szerint a történelmet (néhány más tárggyal együtt) az un. narratív tantárgyak közé sorolták.

E felfogásnak az volt az alapja, hogy tárgyunk tanításának alapvető és nélkülözhetetlen módszere az ismeretek beszéd útján történő közvetítése (az előadás, elbeszélés, a magyarázat, a beszélgetés, ill. ezek kombinációjának formájában). Noha a legutóbbi időkig domináló szóbeli közlés ma már mindinkább elveszti egyeduralmát a középiskolákban is, a tanulók értelmét és érzelmeit aktivizáló tanári előadás továbbra is egyik igen fontos eszköze a történelmi korok megelevenítésének, az eleven szemléletnyújtásnak. Ma azonban - külföldön és hazánkban egyaránt - mind nagyobb teret nyer a tanulók közvetlen bekapcsolása az új ismeretek megszerzésébe (egyéni és csoportmunka stb. formájában). A történelemtanításban ez annyit jelent, hogy - megfelelő tanári irányítással - korabeli dokumentumok, továbbá ugyancsak korabeli tárgyi emlékek, képek, rajzok, ábrázolások, eszközök stb. elemzésével a tanulók is részt vesznek a történelmi megismerés folyamatában, a múlt rekonstruálásában.

A középiskolák I-II. osztálya számára összeállított történelmi diapozitív-sorozatunk azt a célt igyekszik szolgálni, hogy a tankönyvekben közölt eredeti ábrázolásokhoz és írott dokumentumokhoz, ill. a középiskolai történelmi olvasókönyvekhez hasonlóan megfelelő forrást, indukciós bázist nyújtson a múlt rekonstruálásához.

Ismételten hangsúlyozni kívánjuk, hogy a korabeli tárgyi emlékek, ill. azok képi ábrázolásai ugyanolyan értékű - sőt a vizualitás révén sokszor még beszédesebb, "szemléletesebb" - kutforrásai a történelmi megismerésnek, mint az írott szövegnek.

A történelmi anyagot ezen szóbeli, ill. képi források bemutatásával és elemzésével tehetjük valóban szemléletesé, szinessé, életszerűvé, ugyanakkor hitelesebbé, meggyőzőbbé, tehát a szó szoros értelmében "tudományos" értékűvé.

Az egyes képekhez írott rövid tájékoztatónkban ezért jeöltük meg azt az írott forrást, amelynek feldolgozása, elemzése oktatási és nevelési szempontból egyaránt rendkívül gyümölcsöző lehet a kép vetítésével párhuzamosan (azt megelőzően vagy követően). A képi ábrázolás ugyanis a maga eszközeivel talán még közelebb hozza a tanulókhöz azt a történelmi valóságot, amit a korabeli történetíró szavakba öntött, vagy azt, amit pl. egy-egy törvény, oklevél stb. szövege tartalmaz.

Ugyanakkor az írott forrás új oldalról, más összefüggésben mutatja be azt a történelmi jelenséget, amit a képi ábrázolás tükröz. Bizonyosak vagyunk benne, hogy ha valaki egyszer kipróbálja ezt a - különben - kézenfekvő megoldást (hogy ti. két forrástípust egymással párhuzamosan mutasson be), mindig szívesen és eredményesen fogja azt alkalmazni.

Nyilvánvaló, hogy a diapozitív-kocka levetítésekor minde-
nekelőtt a tankönyvekben található dokumentumokra célsze-
rű támaszkodni. Mivel ez annyira magától értetődő, a tan-
könyvek megfelelő lapszámát nem tüntettük fel, csupán a
történelmi olvasókönyvek megfelelő fejezeteire hívtuk fel
lapszám szerint is a figyelmet utmutatónkban.

A hitelességet, a korhüséget szolgálja, hogy válogatásunk
kizárólag eredeti, korabeli anyagot tartalmaz. A rendelke-
zésünkre álló - meglehetősen szűk - kereteken belül törté-
ténelemtanításunk komplex jellegének megfelelően a kivá-
lasztott képanyag a gazdaság-, a társadalom-, a politika-
és a kulturtörténetet egyaránt felöleli. Arra törekedtünk,
hogy a régi korok emberének életét a technikai eszközök,
fegyverek, ruházat, butorok bemutatásával is igyekezzünk
megeleveníteni. Ugyanigy a vallási hiedelmek, varázssz-
közők, ünnepek, udvari bálók, királyi audiencia, opera-
előadások stb. bemutatása is a régi korszak megeleveníté-
sét szolgálja. A kiválogatott képanyag legnagyobb rész-
művészeti alkotás (kép, szobor, épület stb.).

Ezek esztétikai elemzésére azonban nem vállalkozhat törté-
ténelemtanításunk - mint ahogy ezt utmutatónk sem teszi.
A művészeti alkotások gazdasági, társadalmi, politikai
alapjait akarjuk megragadni s azokat a történelmi fejlő-
désbe állítva kívánjuk vizsgálni.

Válogatásunk az ókor, a középkor és az újkor anyagát
(a francia forradalomig) öleli fel, amely így a gimnáziumok,
szakközépiskolák és szakmunkásképző iskolák I-II.
évfolyamaiban használható. (Ha egészen pontosak akarunk

lenni, az V. doboznak a XVIII. századi Magyarországot bemutató 16-25. kockája - 1711-1790 között - már a gimnáziumok III. osztályos anyagához kapcsolódik).

Arra törekedtünk, hogy válogatásunk lehetőleg ne tartalmazzon olyan képeket, amelyek az általános iskolák számára készült történelmi és művészettörténeti diapozitív-sorozatban, ill. a tankönyvekben találhatóak. (Ettől csak egy-két indokolt esetben tértünk el s ha diapozitív-kockánk esetleg ugyanarra az eseményre is vonatkozik, az illető jelenséget más képpel vagy a kép más beállításában, ill. részletesebb magyarázó szöveggel kiegészítve ábráztuk).

Az I. doboz 50 kockája az ókori anyagot tartalmazza 4 nagy fejezetben (Egyiptom - Mezopotámia, asszirok, perzsák - Görögország - Róma). A középkori egyetemes és magyar történelmi anyaghoz kapcsolódó anyagot is alfejezetekre osztottuk (pl. az egyetemes történelemben: a Korai feudalizmus; a magyar történelemben: Honfoglalás és kalandozások kora stb.).

Ezzel a beosztással a diapozitívek felhasználásához kívántunk segítséget nyújtani. Mivel a gimnáziumi és szakközépiskolai tanterv művelődési anyaga és ennek megfelelően a heti óraszám, ill. a tankönyvek fejezet-beosztása nem azonos, nem jelöltük meg, hogy pl. a Mátyás korával kapcsolatos kockákat melyik gimnáziumi, ill. szakközépiskolai órán "kellene" levetíteni. Nyilvánvaló, hogy történelemszakos kollégáink a legmegfelelőbb alkalmat fogják kiválasztani, akár az új anyag tárgya-

lásánál - főként ez látszik célravezetőnek -, akár az ismétlésnél. Szemük előtt tartva azt a gyakorlati megoldást is, hogy egy-két diapozitív-kocka bemutatása egy történelemórán nem "kifizetődő" (gondolva a vetítógép felszerelésével kapcsolatos nehézségekre). Viszont 3-4 kép vetítése az új anyagot tárgyaló órán, illetve 8-10 kocka bemutatása az ismétlés alkalmával már sokkal gazdaságosabb, s pedagógiai szempontból is jobban kiaknázható. Ennél több kép vetítése viszont nem látszik ajánlatosnak, mert a diavetítés "időigényes" módszer - más, ugyancsak korszerű eljárásokhoz hasonlóan. Ugyanis csak akkor vezet megfelelő eredményekhez a szóbeli és képi dokumentumok bemutatása, ha azokat a tanulók elemzik és a tanulók vonják le a képek alapján a megfelelő következtetéseket, tanulságokat. A tanár szerepe "csupán" annyi, hogy irányítsa ezt az ismeretszerzési folyamatot. Utmutatónkban az egyes képekkel kapcsolatban közöltük a legfontosabb adatokat, tudnivalókat. De semmiképpen sem azzal a céllal, hogy azokat a tanár "előadja". A tanulóknak kell megtanulniok a képeket "látni", azokat "elolvasni", éppen úgy, mint a szóbeli forrásokat elemezni.

A tanárnak megalapoznia és irányítania kell ezt a tevékenységet. Ez természetesen azt is jelenti, hogy - az utmutatókhoz hasonlóan s azt kiegészítve - magyarázatával ehhez meg kell adnia a szükséges segítséget.

TARTALOMJEGYZÉK

Egyiptom

1. Felső-Egyiptom győzelmének jelképes ábrázolása	6. Memnon-szobrok
2. Kefren szfinxe	7. Nefertari királynő Hórusz istennel
3. Irnok	8. Tutankhamon szarkofágja és arany álarca
4. Egyiptomi pap	9. Fáraó családjával
5. Hieroglifák	10. Fáraóábrázolások feleségükkel

Mezopotámia, asszirok, perzsák

11. Sargon király	16. Föníciai hadi- és kereskedelmi hajók
12. Gudea szobra Lagasból	17. Asszurbanapli harci szekéren
13. Hammurabi törvényoszlopának felső része	18. Erőd bevétele (dombormű)
14. Király és vezére	19. A perzsa testőrség ijászai
15. Asszurnaszirpál király	

Görögország

20. A knossoszi palota	26. Hoplita
21. Akhilleusz és Hektór párviadala	27. Mesterségek
22. Kockavető	28. Lakoma- és temetési jelenet
23. Homéroszi harcosok	29. Olimpiai futók, kockavető
24. Hektór bucsuja feleségétől	30. Szabadtéri színház
25. Akhilleusz megöli Penteszileuszt	31. Athéni iskola

32. Akropolisz

33. Görög templom

Róma

34. Parasztok és szerszá-
maik

35. Szerszámkészítő műhe-
lyében

36. Római polgár

37. Római senatus ülésterme

38. Római villa

39. Forum Romanum (részlet)

40. Augustus, mint pontifex
maximus

41. Augustus béke oltára
(részletek)

42. Preatorianusok teljes
fegyverzetben

43. Hajítógépek

44. Herculaneumi utca és
bérház

45. Kereskedőház

46. Colosseum (belülről)

47. Traianus oszlopa

48. Pantheon

49. Marcus Aurelius lovas-
szobra

50. A császár beszéde a
katonákhoz

TARTALOMJEGYZÉK

Korai feudalizmus

1. Nomád pásztor, lovakkal	7. I. Ottó feleségével és fiával
2. Theodóra császárnő és kísérete	8. III. Ottó fogadja népei hódolatát
3. Justinianus és kísérete	9. Hercegek és harcosok
4. Vas- és vízpróba	10. Normann hajók
5. Nagy Károly trónja	11. A Kábakő Mekkában
6. Nagy Károly az aacheni székesegyház modelljével	12. Perzsa Korán-kézirat

Ázsiai feudalizmus

13. Kivégzés Ögödej tártár kán előtt	tapostató indiai harcos
14. Várat ostromló tatárok	17. Kínai parasztok, ökrösszekérrel
15. Tatárok foglyaikkal	18. Kínai császár kíséretével
16. Az ellenséget lovával	

Lovagok, keresztes háborúk, fegyverek

19. Lovagi ütközet	24. Keresztesek behajózása
20. Keresztes lovagok	25. Lovagi páncél
21. Keresztesek harca az egyiptomiakkal	26. Lovag és ló páncélban
22. Lovagi torna résztvevőinek eskütétele	27. Középkori hajítógép
23. Lovagok kegyetlenkedése	28. Számszerij és használata
	29. Diszes pisztolyok

Gazdaság és társadalom
a virágzó feudális idején "

30. Francia parasztok mezei munkán	40. Bruges-i városháza
31. Ásás, szüretelés, aratás	41. Bruges-i városrészlet
32. Szövőszék	42. Kórház, leprás betegekkel
33. Fegyverkovácsok	43. Pap és lovag
34. Üvegfúvók	44. A Sorbone alapító oklevele
35. Aranyműves műhelye	45. Bencés kolostor
36. Középkori városkapu	46. Investitúra
37. Terménykereskedő	47. A flandriai grófok vizivára
38. Polgárasszony otthonában	48. Az avignoni pápai vár
39. A brémai városháza nagyterme	

Paraszti osztályharc

49. Svájci parasztsereg	50. John Ball a felkelő parasztok között

TARTALOMJEGYZÉK

1. A konstanzi zsinat	4. Husziták és keresztetek
csatája
2. Husz János megégetése	
3. Huszita szekérvár	5. A vak Zsiska, serege
élén

Nagy háborúk a középkorban

6. Csatajelenet a százéves
háborúból	10. A 30 éves háború kez-
dete
7. Jeanne d'Arc	11. A 30 éves háború bor-
zalmaiból
8. A grunwaldi csata	
9. Török rabszolgavásár	12. Gusztáv Adolf a csata-
téren

A gyarmati hódítások

13. Maya főnök hadifog-
lyokkal	16. Tengerész, műszereivel
14. Azték harcos és áldo-
zati kő	17. Színes világtérkép
15. Kolumbusz partraszállá-
sa az Újvilágban	18. Spanyolok és indiánok

Spanyol abszolútizmus,
németalföldi szabadságharc

19. Karikatura a reformáció korából	23. Spanyolok visszavonulása
20. Nyomda	24. Tengeri csata
21. Autodafé, Szent Domokos elnökletével	25. A Nyugati-Indiai Társaság székháza
22. Alba zsarnoksága	

Anglia felemelkedése

26. A lordok háza	29. Cromwell halotti maszkja
27. Az Armada megtámadása	30. Angol minisztertanács
28. I. Károly kivégzése	

Az orosz nagyhatalom kialakulása

31. A Kreml építése Moszkvában	33. Az orosz hajóhad
32. Kozákok és orosz nemesi lovasság	

A francia abszolútizmus és a felvilágosodás

34. Szent Bertalan éj	38. A Louvre építése
35. XIV. Lajos audienciája	39. A Versailles-i kastély
36. Főúri bál	40. XIV. Lajos biliárdozik
37. Királyi lakoma	

41. Mme de Pompadour	katársai
42. Voltaire, dolgozóasztalánál	44. Szabadkőművesek ülése
43. Az Enciklopédia munkatársai	45. II. József és Katalin cárnő

Magyar történelem (1790-ig)

Honfoglalás és kalandozások

46. Avar sirleletek: magyar süvegcsucs	48. Regősök és jöculátorok
47. Lél vezér és a német császár	49. Visszafelé nyilazó kun lovas
	50. Előkelő magyar harcos

TARTALOMJEGYZÉK

Honfoglalás és kalandozások

(folytatás)

1. A hét vezér	2. A magyarok bejövetele

A feudális állam létrejötte Magyarországon

3. I. István	5. I. István törvénykönyvéből
4. A magyar királyi korona	6. I. István obulusai

A feudális állam megszilárdulása

7. III. Henrik hajóinak pusztulása	9. I. László ereklyetartó mellszobra
8. Jelenetek László herceg életéből	10. Kálmán király gyűrűje, Szent Margit önsanyargató öve

Az aranybulla kora

11. Kőfaragó feje	13. Aranybulla
12. Csörgődobot verő zenész	14. A tatárjárás

Az Anjouk kora

15. A budaiak kiátkozzák a pápát	18. Károly Róbert pénzei
16. Önkorbácsolók	19. I. Lajos bevonulása Zárába
17. Károly Róbert felvidéki győzelmét megörö-	

Az anyagi és szellemi kultúra hazánkban a virágzó feudalizmus idején

20. Főúr és familiárisai	24. Bányaművelés a XVI. században
21. Magyar jobbágyok termény ajándékot visznek Zsigmondnak	25. Egyetemi előadás
22. Karóbahuzás	26. Falusi szárnyasoltár
23. Malom a XVI. század elején	27. Falusi szárnyasoltár-részletek

Mátyás kora

28. Mátyás arcképe kályhacsempén	32. Mátyás pajzsa
29. Buda látképe	33. Kinizsi Pál páncélinge; egy gyalogszoldos pajzsa
30. A középkori budai várpalota alaprajza	34. Corvin kódex diszlapja
31. Mátyás kálváriája és üvegserlege	35. Mátyás bécsi diadalmenete

A parasztháborúk és a mohácsi vész

36. Kerékbetörés	40. Dózsa György kurucái
37. Udvari ebéd	41. A mohácsi csata
38. Táncoló hölgy és lo-
vag	42. Magyarország térképe
39. II. Lajos és menyasz-
szonya	

A török hódítás

43. Török portyázók	47. Magyar nemes török
rabságban
44. Magyar és török vi-
téz párviadala	48. Szigetvár ostroma
45. Huszár	49. Miksa király és Thury
György, mint török-
verő vitézek
46. Magyarok és törökök
Ütközete; magyar tü-
zérség	50. Magyar nemes

TARTALOMJEGYZÉK

Gazdaság és társadalom a XVII. században

1. Hajduk Bocskaitól kapott közös cimere
2. Bethlen Gábor feleségének asztali zongorája
3. Wesselényi Ferenc nádor nászágya, a sárospataki vár "sub rosa" szobája
4. Buda visszafoglalása; Pécs, Simontornya és Siklós a török kiűzésekor
5. Kalodába zárt szegények
6. A nagyszombati ötvöscéh ládájának felirata
7. A selmecbányai bányászok céhládája; szabócégér
8. Kissebenedi szabásmintakönyv
9. Arany- és ezüsttermelés Magyarországon
10. Polgári házak Eperjesen; polgári ház udvara Sopronban
11. Gyorsjáratu kocsin utazó kereskedők
12. Főúri hölgy díszes ruhában ill. ravatalon

A Rákóczi-szabadságharc

13. Főúr és köznemes a Rákóczi-szabadságharc idején
14. Kurucok és labancok összecsapása
15. Rákóczi libertásai

Magyarország a XVIII. században

16. Bánsági telepesházak
17. "A barommal való bánás"
18. Az 1735. évi parasztfelkelés vezetőinek kivégzése
19. Habán céhkancsók
20. A debreceni főiskola öregdiákjainak visellete
21. A magyar ember jellemzése
22. A kőszegi gyógyszertár
23. Magyar főúr családja körében
24. Operaelőadás az eszterházi kastély színpadán
25. Az első magyar nyelvű hirlap